

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Димитър Виолетов Гюров

(н.ст., име, презиме, фамилия – акад. дл. в научна организация)

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

в област на висше образование 1. Педагогически науки

професионално направление 1.2. Педагогика

докторска програма «Теория на възпитанието и дидактиката»

Автор: Биляна Младенова Калоферова

Тема: ПЕДАГОГИЧЕСКИ МОДЕЛ ЗА ОРИЕНТИРАНЕ В ЗДРАВΟΣЛОВНА И
СОЦИАЛНА СРЕДА НА 6 - 7-ГОДИШНИТЕ ДЕЦА, БАЗИРАН НА КЛЮЧОВИ
КОМПЕТЕНЦИИ

Научен ръководител: доц. д-р София Райчова Каракехайова, катедра „Предучилищна педагогика“, ПУ „Паисий Хилендарски“

(акад. дл., н. ст., име, презиме, фамилия – научна организация)

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-78 от 01.08.01. 2018 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „**Педагогически модел за ориентиране в здравословна и социална среда на 6 – 7-годишните деца, базиран а ключови компетенции**“ за придобиване на образователната и научна степен 'доктор' в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма „Теория на възпитанието и дидактиката“. Авторът на дисертационния труд е ас. Биляна Младенова Калоферова – докторантка в задочна форма на обучение към катедра «Предучилищна педагогика», с научен ръководител доц. д-р София Райчова Каракехайова от Педагогически факултет, ПУ «Паисий Хилендарски».

Представеният от ас. Биляна Младенова Калоферова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи: молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд; автобиография в европейски формат; нотариално заверено копие от диплома за висше образование (ОКС 'магистър'); заповеди за записване в докторантура,

прекъсване на обучението (поради майчинство) и за продължаване на обучението; заповед за провеждане на изпит от индивидуалния план и съответен протокол за издържан изпит по специалността; протоколи от катедрени съвети, свързани с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд; дисертационен труд; автореферат; списък на научните публикации по темата на дисертацията; копия на научните публикации други справки за спазване на специфичните изисквания на ПФ, ПУ. Искам да добавя и **отличните оценки** (6.00) по всички изпити в рамковия учебен план на докторантката, които също свидетелстват за отговорно и задълбочено овладяване на учебния материал в годините на задочното докторантско обучение: **от Блок А „Задължителни дисциплини“**: Статистически методи и софтуер за обработка на данни от научни изследвания; Методология и методи на научните изследвания; чужд език и използване на научна литература; **от Блок Б „Специфични дисциплини“**: Социално ориентирано поведение и здравна култура на детето; Педагогически модели за ориентиране на детето в здравословна и социална среда в България и в Европа; Интегративни аспекти на педагогическото взаимодействие за реализиране на здравно образование на деца от предучилищна възраст.

Представените документи достоверно отразяват изпълнението на ангажиментите на докторантката по време на докторантското обучение. Налице е коректно удостоверяване на публикуването по академичните изисквания.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Докторантката ас. Биляна Калоферова завършва ОКС „Бакалавър“ в ПУ в Педагогически факултет през 2011 г. а през 2013 и ОКС Магистър в програма “Иновационни технологии на предучилищното образование и начален етап на СОУ“. След приключването на бакалавърската степен работи до септември 09. 2018. като учител в ОДЗ “Синец“, с. Браниполе, общ. Родопи, обл. Пловдив и съчетава задочното си обучение в ОКС „Доктор“ с натрупването на практически опит.

През 2011 г. е избрана за хоноруван асистент, като през 2018 г. участва в конкурс за редовен асистент и работи като такъв до момента на процедурата за защита на докторската си дисертация.

Докторантката има активно академично присъствие в научни и професионални форуми в годините след завършването на своето висше педагогическо образование. За това свидетелства приложената справка за участие с доклади съобщения: участва в конференции във ВТУ, Банско (ЮЗУ), в ПУ (Смолян, Пампорово, Асеновград, Пловдив), като в последните години от докторантурата се включва в проблемни и иновативни дискусии и форуми с международно участие:

- Участие в научно-практически форум „Креативно образование - педагогически практики, вдъхновени от идеите на сър Кен Робинсън и д-р Мария Монтесори”, 4 октомври, СУ „Св. Климент Охридски;
- Участие в национална програма „Млади учени и постдокторанти“ на МОН.

Спазени са всички процедурни изисквания при обсъждане и представянето на дисертационния труд за официална защита, което се вижда от представените протоколи.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Актуалността на разработката произтича от настъпилите промени в образователните институции след въвеждането на Наредба 5 за ДОСПО, 2016 и Наредба 13 за ГЕЗИО, 2016, сред които се очертават разминавания между очакваните резултати по направлението „Околен свят“ и ядрото „Здравословна и социална среда“ и “Здравословно образование“ с ядра, които обхващат и други образователни направления. В това отношение *дисертационният труд демонстрира с тематиката си по отношение на компетентностно-ориентирания подход приемственост с изследванията на научния ръководител на докторанта и определено е обективно инструментално важна изследвана област в образователните институции, поради което аз определям степента на актуалността като най-висока.*

Нещо повече – в документацията от 2016 г. се инициират от МОН промени, в нея липсват в областта на ядрото „Социална и здравословна среда“ *ясно и отчетливо формулирани компетенции*, а докторантката се базира именно върху тях, като резултат от прилагането на педагогическия си модел за интеракция. Затова тя *запълва празнота след въвеждането на образователните резултати по направлението „Околен свят“*, като ги проучва, доказва значението им и обективно определя със статистически методи степента им в проявите на децата. Това определено е и опит за *педагогическа рефлексия и на отговорност на професионалист педагог към нуждите на практиката.*

Задачите са в съзвучие с формулираната тема, цели и двете изследователски хипотези. Намирам за *ефективно диференцирането им в две групи:*

- задачи с *теоретико-изследователски характер*, отнесен към специализираната литература относно ориентирането на 6 - 7-годишното дете в здравословна и социална среда, към анализ на нормативните документи, към цели, съдържание и организация на педагогическото взаимодействие;
- задачи с *експериментално-изследователски и приложен характер*, относно диагностична процедура за установяване степента на ориентиране здравословна и социална среда на 6 - 7-годишното дете, за анализ на представите относно аспектите на здравето и апробиране на система от педагогически форми за

ключови компетенции, и във връзка с анкетно проучване на нагласите и позициите на родителите, с формулирането на изводи и препоръки, насочени към практиката на детската градина.

4. Познаване на проблема

Познаването на проблема проличава от обема проучени литературни източници – от общо 225 на латиница са 12 източника, а използваните интернет-сайтове и линкове са 26, което показва стремеж към *използването на информацията в нейната цялост, всеобхватност и съвременност*. Тук ще добавя и коректно и точно използване на задължителната документация както в приемствен, така и по посока на концептуално-авторския план на изследването. Състоянието на проблема е *оценено комплексно при водещото място на психолого-педагогическите теории* за аспектите на здравето и техното асоцииране от подрастващите в правила на поведение, общуване и дейност. Относно връзката между форми на организация и компетенции като елементи на иновативния модел е демонстриран баланс, произтичащ от интегрирането на представи, умения и отношение. Докторантката познава *параметрите на педагогическата ситуация*, която има ключова роля чрез съчетаването ѝ с други интерактивни организационно форми – работа в ателиета и реализирането на детско откривателство за управляването на опита на децата и изграждането в синхрон с него на компетенции, обусловени от емоционално-положителното отношение към собственото здраве.

С тази аргументация отговарям позитивно на въпроса дали докторантката познава състоянието на проблема, а също така приветствам начина по който тя оценява ли творчески литературния материал, позовава се на функции на своя теоретико-експериментален модел, като прилага класификация, използвана и в предходни иновативни модели: информативно-когнитивни, регулативни, рефлексивни, ценностно-ориентирани (аксиологични) и афективни.

5. Методика на изследването

В дисертационния труд са систематизирани *сполучливо и информативно обосновано методи и етапи, които целесъобразно представят организационните параметри на педагогическото изследване* – за анализ и за оценяване на емпиричното изследване, на задачите за апробирането на и теоретико-експерименталния модел със специфика на тематичното съдържание и на интерактивните форми. Докторантката е демонстрирала *коректен и достоверен модел от методи, целесъобразен за изучаваното явление за влиянието на модела*, изразен в количествени и качествени (степенни) оценки, което определям за водещо за доказването на хипотезите и прилагането на модела. Процедурите на

измерването предоставят средство за категоризиране и йерархизиране на изследваното явление. Цифровата оценка позволява (балова оценка към всеки показател) и средноаритметичната оценка за индивидуална проява на детето при ориентиране в здравословна и социална среда са комбинирани използвани за прецизиране на ранговите оценки при усъвършенствани прояви на споделени знания, умения и отношение.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от 300 страници основен текст и е структуриран в увод, изложение в четири глави, заключение и изводи, препоръки и приноси, библиография и приложение. Представени са 4 схеми 32 таблици 32 фигури в основен текст и 13 приложения в 88 страници, обхващащи инструментариума и инструкциите за диагностичните процедури, включени в дисертационното изследване.

Искам да добавя своята оценка за *сполучливото балансиране на теоретико-аналитичната и експериментално-изследователска част в труда* – съотношението между първа глава и дисертабилната втора и трета глава взети заедно е 1:3, което е вероятно и в отговор на изискванията на научния ръководител доц. д-р С. Каракехайова. Такова е трудно постижимо и рядко срещано, но се е удало в резултат на *професионално присъствие на докторантката като изследовател и практик, който извежда същността на своя иновативен модел като доминиращ в труда*. Не само като обем, а и в съдържателно отношение той респектира.

Хипотезите са интересни предположения за установяване на връзка:

- от една страна между компонентите на здравето (физическо, психическо и социално) и подготвената в условията на институцията здравословна и социална среда;
- от друга – между педагогическия апробиран модел и условията за изграждането а ключови компетенции, анализирани в контекста на етапните педагогически ситуации и съпътстващи ги форми.

Намирам методите за формиране на извадки и групи от голям град, малък град и село *за важни при проверката на хипотезите и доказването им*. Спазената логическа структура на изследването в определените таблично моменти води до обективни резултати за експерименталната променлива по отношение на експерименталните и контролни групи. В диференцирането им посоченият общ брой деца възлиза на 129 деца в контролната група и 123 в експерименталната група, което сумарно се отнася до *представителна извадка в подобен тип изследване*.

За достоверността на резултатите се използват **основни статистически процедури** (t-тест и дисперсионният анализ (ANOVA)).

За интерпретиране на резултатите от t-теста се прилага теста на Левин за равенство на дисперсиите. Събраните количествени данни са анализирани статистически с помощта на компютърна програма “Статистически пакет - SPSS”. Използвани са:

- Ординална скала – отнася се за всички променливи, които могат да се степенуват - висок, по-висок, най-висок.
- Номиналната скала - резултат от протокола за наблюдение с категории: “проявява” и “не проявява”, които се кодират съответно с 1 (да) и 0 (не). Всяко от изследваните деца по съответния показател получава цифрова оценка.

Характеристика и оценка на втората изследователска част на труда **предопределя и ценното тълкуване и оценяване на анализа на резултатите от приложението на модела**, както и за естеството и **оценка за достоверността на материала, върху който се градят приносите на дисертационния труд.**

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Напълно подкрепям очертаните приноси в разработката като **приноси с теоретико-изследователски и експериментално-изследователски и приложен характер.** Преди всичко в тези два плана искам да отбележа значението на тяхната взаимовръзка при:

1. Изясняването на съдържателната характеристика на ключови понятия за съвременни представи и дефиниции на понятието „здраве“ и „здравно образование“, съотнесено до “ключови компетенции“ и „компетентностен подход“, които очертават холистичния и трансверсалния характер на здравето и е описана спецификата на реализиране на областите на компетентност (взаимовръзката компетентност-компетенция в изучавания контекст). В експериментално-изследователски план тези прояви са доказани статистически значимо чрез **установяване на ефекта от прилаганите въздействия във всяка от групите по посока на нови по своя характер и непотвърдени досега хипотези** (интерпретира се на големина на ефекта (коефициентът d) съгласно Коен (Cohen, 1988). Намирам в това взаимно обвързване между теоретично-прогностичен и доказателствено-прагматичен аспект едно **силно изследователско присъствие на докторантката и го приветствам като отлично за професионалното ѝ реализиране.**
2. Обособяването на **оригинална системата от критерии и показатели в емпиричното проучване** и описанието им е обвързано убедително с **дедуктивната**

характеристика, потвърдена чрез 14 критерия за физическо, емоционално и социално благополучие (измерими и наблюдаеми) и подложени на проверка на степени за *въздействие на стимула* ($p < 0,05$ значимо; $p < 0,001$ много значимо; $p > 0,05$ незначимо). Този принос може да намери *реално приложение относно нормативната база за предучилищното образование и за стимулирането на детското устойчиво развитие*.

3. Концептуалното структуриране на модела е обвързано с *нова конструкция на тематично съдържание на експерименталния формиращ етап*. Обособените три тематични области тематични области: „Аз и моето тяло“ „Моето Аз“ обединени от оценъчното отношение на детето в единно цяло и съответстват *на нова технология* при използването на педагогическата ситуация с работа в ателиета като интерактивна форма при 6 - 7-годишното дете. Уточнен е *компетентностен профил* - набор от компетенции за конкретно ателие, което в помощ на педагозите в системата на институционалното предучилищно образование и е създаден „чек-лист“, където се регистрират ключовите компетенции у децата от ПУВ.
4. Развитието на ключовите компетентности, тяхното валидиране и предоставянето на ориентирано към компетентности здравно образование е подкрепа за установяване на добри практики при извеждането на функционалните характеристики на педагогическия и непдагогическия персонал. Тук се съдържат идеи и за използването на *образователни стратегии на институцията и семейството в тяхното взаимодействие при включването им в занимания по интереси и други неформални форми на сътрудничество за устойчиво развитие и здравословен начин на живот* на детето от предучилищна възраст.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

От общото описание на публикациите, представено в т. 1. според изискванията на Образец за рецензия се доказва оценката ми, че те отразяват резултатите на дисертацията – статии и научни съобщения, публикувани в сборници от национални и международни конференции, от научни форуми, класифицирани по тематиката на дисертационния труд.

Докторантката е приложила общо 9 публикации, свързани с темата на дисертационния труд, като три от тях са научни съобщения в публикувани сборници от международни и национални конференции, една е публикувана в издание на Тамбовски университет, останалите са статии в научно-методически издания на академичната общност в ПУ. Определено мога да заявя, че в тези публикации са представени собствени научни изследвания и резултати, които имат обективен и доказателствен характер.

По моята преценка те могат да бъдат използвани в научната и социална практика, а резултатите, постигнати в дисертацията са ценни със своето приложение в нормативната документация и по научни проекти, което отбелязах в преценката на приносния характер по-горе.

9. Лично участие на докторанта(ката)

Познавам докторантката от участието си с лекционни курсове като хоноруван преподавател в магистърска програма в ПФ на ПУ, която Биляна Калоферова завърши. В своята магистърска теза тя убедително съчета изследователски и полезни за практиката технологии, които дадоха основание за избора ѝ за хоноруван преподавател в катедрата. Проведеното дисертационно изследване надграждат като логическа връзка интереса ѝ към изложената в труда проблематика.

Освен това ас. Биляна Калоферова *има професионален опит и в институция за предучилищно образование* като учител, който е допринесъл значително за успехите ѝ в изграждането на формирания експеримент и за детайлното прилагане на избраната технология от интерактивни форми. Това безспорно е в подкрепа за отличните резултати, отразени в приносите на дисертационното изследване. Тук адмирации заслужава и вещото научно ръководство на нейния ръководител, доц. д-р София Каракехайова, чиято научна почтеност не допуска заимстване или подменяне на научни резултати въпреки екипността в докторантското обучение. Ето защо без колебание определям, че формулираните *приноси* и получени резултати, са лична заслуга на докторантката.

10. Автореферат

Представеният автореферат по мое мнение като рецензент представя обобщено и достоверно съдържанието и основните резултати, постигнати в дисертацията.

Качеството на автореферата отговаря на изискванията на монографично изследване в последващия списък на докторанта, представящ неговите възможности в кариерното израстване, защото е направен според изискванията на съответните правилници и ги отразява в адекватно отношение.

11. Критични забележки и препоръки

Могат да се прецизират технически пропуски при оформянето на труда – форматиране и шрифт и др.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам издаване на монографично изследване на основата на докторантското изследване за отразяване на научните и научно-приложни приноси на дисертационното изследване.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички* изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати *напълно* съответстват на специфичните изисквания на Педагогическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Биляна Младенова Калоферова *притежава* задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност, свързана с педагогиката на взаимодействие „дете – среда“ при ориентирането в околния свят, като *демонстрира* доказаните в рецензията от мен качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’* на ас. Биляна Младенова Калоферова в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма „Теория на възпитанието и дидактиката“

07.02 2019 г.

Рецензент:

(проф.д-р Димитър Гюров)